

Valerii Kornienko,

Doctor of Political Sciences, Professor, Head of the Department of Social and Political Sciences of Vinnytsia National Technical University

Alexander Rothstein,

Doctor of Technical Sciences, Professor, Department of Industrial Engineering, Jerusalem College of Technology — Lion Academic Center, Jerusalem

Ranking of Political Parties of Ukraine by the Method of Fuzzy Perfection

The author's interdisciplinary approach to the problem of alternative and possible choice of political parties during the election campaign is offered in the article. For the first time, a method of ranking political parties in Ukraine based on fuzzy perfection, mathematical principles of fuzzy logic and the theory of decision-making in a fuzzy environment was proposed.

The concept is revealed: a) «reputational capital of political parties», «ranking of political parties»; c) «fuzzy perfection».

On the theoretical example of political parties, taking into account their specific reputation criteria, it is determined that only mathematical modeling of a political decision as a trivial choice from the many proposed alternatives cannot lead to a result that would suit everyone. It is proved that the dialectical interrelation of political culture, political consciousness, political values of citizens and their political choice should be considered as interaction and mutual influence.

Possible areas for further research on the activities of policy actors are outlined. It is noted that the modeling of political processes by the methods proposed in the article awaits a comprehensive approach, which should also take into account the methods of political science research, especially in the context of political decision theory and political communication theory.

Keywords: *political party, reputation, reputational capital, ranking, political forecasting, statistical approach, fuzzy logic, perfection.*

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2021.30.03>

УДК: 327:17

Меньшеніна Анна Євгеніївна,

кандидат політичних наук,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

annomen@gmail.com; ORCID 0000-0002-78-24-271

ПОСТМОДЕРН VS. ПОСТПОСТМОДЕРН: МОЖЛИВОСТІ ОСЯГНЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЙСНОСТІ

У статті проаналізовані політичні аспекти постмодерну як сучасної епохи, а також досліджені особливості та умови співіснування в науковому дискурсі двох послідовних епох: постмодерн та постпостмодерн. Розглянуті концепції, що складають основу постпостмодерного дослідження сучасності: діджимодернізм, гіпермодернізм, альтермодернізм, метамодернізм. Зроблено висновок, що концепції постпостмодерну вказують на технологізацію та автоматизацію суспільства загалом, проте політика як суспільне явище поєднує раціональні та ірраціональні елементи та чинники, які, в свою чергу, є складним, багатограним і часто суперечливим відображенням політичної дійсності. Виокремлено особливості сучасної політики в контексті постмодерного дискурсу, а також обґрунтовано, чому нинішній етап можна називати «постмодерним». Зазначено, що постмодерн не суперечить іншим концепціям сучасності, а намагається осягнути сучасність та політичну дійсність з позицій плюралізму. Одночасно постмодерн і політика постмодерну розглядаються з двох позицій: концептуально-ідеалістичної та нігілістичної. Метою статті є виявлення основних рис сучасної політичної дійсності через аналіз постмодерністської та постпостмодерністської концепцій. Дослідження базувалося на міждисциплінарному підході, спираючись на принципи об'єктивності та соціального підходу. Методами дослідження стали методи аналізу та синтезу, історичний та порівняльний.

Ключові слова: *постмодернізм, постмодерн, політика постмодерну, постпостмодерн, метамодерн.*

Вступ. «Щоб перемогти дракона, потрібно спершу його назвати», – таке твердження з легенди часто екстраполюється не лише на природничі науки, а й на філософські дисципліни, а також політологію, соціологію, культурологію, де від чіткого формулювання предмету дослідження залежить його результат і практичне значення. Світ увесь час змінюється, відкриваючи нові тенденції розвитку, нівелюючи старі, змінюючи зміст та форму політичних, соціальних, економічних відносин, являючи нові ризики чи нещадно скасовуючи попередні пріоритети. Таких змін зазнає сучасна епоха, часто суперечлива, багатогранна та така, що стрімко розвивається. З 60-70-тих рр. до 90-х рр. її намагалися назвати «постмодерном», логічний кінець якого був проголошений згодом, зосередилися на нових концепціях, узагальнено названих «постпостмодерном». Проте в науковій літературі інтерес до постмодерну не згасав. Особливо це стосується соціальних та поведінкових дисциплін, де постмодерн як епоха дозволяє встановлювати рамки дослідження. Водночас, зважаючи на наукові розвідки вчених-теоретиків, нині світ проходить не лише постмодерний етап розвитку, але й метамодерний, інформаційного суспільства, Другої холодної війни, постдемократії тощо. В умовах постійного зростання кількості інформації такі формулювання виникають надзвичайно швидко, проте найбільш широким можна вважати постмодерн, кінцевість якого доведена постпостмодерном, а подальше існування – самою реальністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема аналізу сучасності з позицій постмодернізму започаткована в працях П. Андерсона, Р. Барта, З. Баумана, Ж. Бодріяра, Ж. Дельоза, Ж. Дерріди, І. Гассана, Ф. Джеймсона, У. Еко, Ж.-Ф. Ліотара, П. Козловскі, Р. Рорті, М. Фуко, У. Еко та інших. В своїх роботах вони досліджували глибинні філософські, соціальні, політичні, культурні, економічні аспекти виникнення та поширення постмодерну, а також заклали основи для подальшого аналізу сучасності. Подальші погляди на розвиток сучасності висвітлені в концепціях Р. ван дер Аккера, Н. Бурріо, Т. Вермюлена, Л. Хатчеон, А. Кірбі, К. Морару, Р. Семюелса та інших дослідників. Проте аналізу сучасного стану політики та політичної дійсності в рамках постмодерного дискурсу не було здійснено.

Тому **метою статті** є виявлення особливостей політичної дійсності з позицій постмодерного та постпостмодерного дискурсу. Для досягнення цієї мети були поставлені відповідні завдання:

- 1) аналіз стану розробки теорій постмодерну та постпостмодерну та виокремлення їх особливостей для осягнення політичної дійсності;
- 2) характеристика сучасного етапу політики постмодерну в умовах постійної трансформації суспільно-політичного життя.

Результати та дискусії. З початку свого виникнення як реакція на неповернення до звичного довоєнного світу, постмодерн існував в умовах постійної критики. Сягаючи витоками літературної термінології, поняття «постмодерн» запозичують соціальні філософи для аналізу нового світу «після» («post»): після двох світових воєн, тоталітарних режимів, соціалістичних експериментів і т.д. Його сильною стороною стала апологія розрізненості, боротьба з уніфікацією, яка існувала задля досягнення модерного порядку, пошук прихованих сенсів. Самі теоретики постмодернізму були скоріш не його прихильниками чи творцями, а суворими критиками сучасності. Оголошена війна метанаративам Ж.-Ф. Ліотара, деконструкція Ж. Дерріди, критика влади М. Фуко, викриття заміни реальності на її симулякр Ж. Бодріяра, капіталізм Ф. Джеймсона, діагноз сучасному стану цивілізацій П. Рікьора, розуміння справедливості Р. Рорті та інших предствників цієї течії, – вказали на неможливість використання традиційної модерної методології для дослідження соціальних і політичних процесів. Отже, вплив постмодерну на політику виявив такі її особливості: індивідуалізм, плюралізм, релятивізм, зростання впливу громадянського суспільства та

політичних рухів, а також їх диференціація. Окреслені тенденції стали одночасно умовами та причинами появи постмодернізму як концепції та постмодерну як сучасної епохи.

Втім, попри стрімке поширення ідей постмодернізму в науковому дискурсі в 60-70-х рр. досить скоро (в 80-90-х рр.) була оголошена його «смерть» як концепції. Визнавши, що світ соціального незворотно змінився (як і культура), деякі вчені (А. Кірбі, Л. Хатчеон, І. Гассан та ін.) поставили крапку в питанні розвитку постмодерної теорії. Проте все частіше в науковій літературі та публіцистиці можна зустріти замість «крапки» «кому». Одним із перших про свої сумніви заявив теоретик постмодерну І. Гассан у книзі «За межею постмодернізму: переоцінка в літературі, теорії та культурі» (*Beyond the Postmodernism: Reassessments in Literature, Theory, and Culture*), що побачила світ у 2003 р., він зазначав: «Те, про що я натякав [раніше], стало нашими новинами: я маю на увазі різноманітні рухи сецесії, деколонізації, сепаратизму, з одного боку, та вільна імперіалізація високих технологій, медіа капіталізму, з іншого – карго-культ тут, супутники там, Талібан в одному місці, Мадонна усюди. Укупі, культурний постмодернізм мутував у геноцидний постмодерн (свідки: Палестина, Боснія, Косово, Ольстер, Руанда, Чечня, Курдистан, Шрі-Ланка, Судан, Афганістан, Тібет...)» (Hassan, 2015). Час показав, що етнічні та територіальні конфлікти не вщухають, кількість конфліктних зон лише зростає за рахунок нових (нажаль, Україна увійшла у цей список) чи через конфлікти, які вважалися замороженими (Сектор Газа, Нагірний Карабах). Тенденції, започатковані другою половиною ХХ ст., нині перемежуються з новими технологіями ведення війни чи політичної боротьби, проте докорінно інтереси, закладені в ці конфлікти не змінилися. Змінилося ставлення до політичних конфліктів як до інструменту пошуку конструктивних рішень через перемовини та консенсус; змінилася зовнішня сторона війни, підкріплена міжнародними угодами та зобов'язаннями та новими технологіями. Змінилася форма проте мало змінився зміст та сенс: ниточка досі тягне до постмодерну та проходить аж до модерної цілі політики: домінування та владарювання.

Ще один теоретик завершення постмодерну Л. Хатчеон не може цілковито порвати з постмодернізмом саме у сфері політики, наводячи для цього прикладу думку Е. Ермарс (Е. Ermarth), яка вважає, що сучасна політика має «великі імпульси постмодерну» (*generous impulses of postmodernity*), визначаючи їх так: «...Постмодерні умови заново відкривають політичні варіанти, що культура модерну продовжує (*increasingly*) пригнічувати засобами пошуку єдності, раціональності та несуперечності. Постмодерн...переносить наголос з проголошення раціональності до суперечності, яку можна подолати засобами перемовин (*negotiated contradictions*) шляхами, які мають повну політичну залученість» (Hutcheon, 2015).

Тому можна зробити висновок, що політика постмодерну триває нині, збагачуючись новими засобами та інструментами, проте залишаючи суть та мотиви. Термін «постмодерн» своєю назвою дійсно вказує на короткий термін свого існування: «пост модерніті» – «після сучасності». Проте за «після сучасністю» слідує ще одне «після» – постпостмодерн. Коло замкнулося. В науковій літературі після проголошення кінця постмодерну є багато спроб його обґрунтувати та здійснити аналіз сучасності та її тенденцій. Ці концепції часто розроблялися в рамках соціології, культурології, стосуючись загальних світових тенденцій. Дійсно, ці нові концепції виявляють нові тенденції сучасності, надаючи аналіз сучасності та місця людини в ній. Так, автор терміну діджимодернізм, що проголосив кінець постмодерну, А. Кірбі, вважає сучасність максимально діджиталізованою, що вплинуло не лише на культуру, але й на соціальні відносини. Тепер, що реальне, а що ні важко зрозуміти, тепер можна змінювати, видаляти чи додавати інформацію без зазначення авторства, без включення до цього процесу читача (що означає повну «смерть автора», але не народження читача), реальність стає віртуальною, як електронні вибори, комп'ютерні ігри чи друзі онлайн. Поруч можна поставити концепцію автомодернізму Р. Семюелса, що вказує на закономірний результат розвитку технологій – автономія людини, що змінює значення свободи людини (від формальних інститутів, у виборі свого місця). Водночас автомодерн ставить гостро питання рівності, рівних прав, поваги до культурної чи етнічної

різноманітності, адже він перш за все означає свободу вираження особистості. Змінюється також сам глобальний світ через поширення комп'ютерних технологій, про що зазначає автор концепції альтермодернізму, Н. Бурріо. Дійсно, світ перестає обертатися навколо одного центру, виникають локальні центри культури та впливу, а саме значення комунікації та подорожей змінюється. Гіпермодернізм Ж. Ліповецкі пропонує картину світу, де нові технології швидко виникають та впроваджуються в життя, що надає нового значення економіці та капіталізму та, як наслідок, змінює соціальні зв'язки у бік індивідуалізму. Метамодерн Т. Вермюлена та Р. Ван ден Аккера за твердженням авторів концепції (Vermeulen & van den Akker, 2010) поєднує «модерний ентузіазм та постмодерну іронію», що розуміється авторами як балансування між модернітні та постмодернітні.

Саме автори останньої концепції справили найбільш помітний вплив на сучасну культурологію та соціальне знання серед усіх вищезгаданих концепцій. Проте в статті «Нотатки метамодернізму» («Notes on metamodernism») Т. Вермюлен та Р. Ван ден Аккер зазначають, що не можна сказати «що всі постмодерні тенденції закінчилися. Ми переконані, що багато з них отримали іншу форму, і що важливо, новий сенс, нове значення та напрямок... Фінансові кризи, геополітична нестабільність та кліматологічна невизначеність вказали на необхідність реформи економічної системи... Дезінтеграція політичного центру як на геополітичному рівні (як результат домінування економік Заходу), так і на національному (через невдачу «третього шляху», місцеву, етнічну поляризацію та вплив інтернет блогосфери) вимагає реструктуризації політичного дискурсу» (Vermeulen & van den Akker, 2010)

З появою нових технологій, поширення інформації (та підвищення її значення), нових соціальних зв'язків та умов і стилів життя, дійсно варто погодитися, що постмодерн для літератури, художніх творів, архітектури чи філософії дійшов до свого завершення, поступившись місцем новим течіям. Водночас, аналізуючи сферу політики та вплив на неї постмодерну, можна зробити висновок, що політика залишається постмодерною. Сучасні теорії, зазначені вище, акцентують увагу на окремих аспектах сучасності, часто зазначаючи про вплив технологій на людину та її діяльність. Проте, тенденції в сфері політики, намічені постмодерном, тривають нині.

Перш за все постмодерн як епоха є реакціоністською по відношенню до модерного порядку (апогеєм цього порядку став тоталітаризм). Викриваючи його хиби, він проголошував себе антидогматичним, антиформалістським, антиавторитарним, незахідним та суто гуманістичним. Його появі як політики постмодерну передували зміна економічних, соціальних, політичних відносин, поява нових форм цих відносин, що сприяли емансипації тих, хто довго перебували в маргінальному становищі через певні ознаки: стать, колір шкіри, походження чи фінансовий стан.

Тому вихідними ознаками, з якими почала політика постмодерну стали: поширення представницької демократії (яка вважається постмодерним проектом); поява та широке охоплення різних сфер життя соціальними рухами та, як наслідок, зростання ролі громадянського суспільства та політичної активності; зменшення ролі держави та її інститутів; балансування між глобалізмом, регіоналізмом та націоналізмом; пошук авторитетів поза сферою політики; можливість альтернативного розвитку сильної держави, що є не представником західної цивілізації.

Будучи націленим на майбутнє, проте усвідомлюючи межу прірви, перед якою стоїть людство через переважання вигоди над мораллю, постмодерн усвідомлює можливість катастрофи (екологічної, ресурсної, безпекової, соціальної, політичної) та виступає за її уникнення. Отже, політика постмодерну виступає за мир, плюралізм, рівність, демократію активної участі, екологізм та вітає розвиток громадянськості як спосіб реалізації плюралізму шляхом створення різноманітних підсистем із недержавним контролем.

Незважаючи на вищезазначені риси постмодернізму в політиці, що націлені на гуманізм, пацифізм та пошук справедливості, політику як практичну сферу людської діяльності часто співвідносять з постмодернізмом, коли говорять про нігілізм, маніпулювання, нехтування

правилами заради отримання політичних балів. Таке протилежне розуміння політики пов'язано з самою природою постмодерну, – суперечливого, еkleктичного, розрізненого. Тому в рамках політичної науки варто політику постмодерну поділяти на: концептуально-ідеалістичну (що стосується з постмодернізмом як теоретичною концепцією) та нігілістичну (що стосується сучасної політичної дійсності).

Водночас варто додати, що все частіше в літературі для аналізу сучасності повертаються саме до поняття «постмодерн». Саме «постмодерн» стали використовувати в США для характеристики політики Д. Трампа, яка часто потребувала характеристики саме з боку постмодерної іронії. Відроджуючи поняття «постмодернізм» в американській політичній лексиці, А. Хенлон (Aaron Hanlon) (Hanlon, 2018) «Postmodernism didn't cause Trump. It explains it» зазначає, перш за все, про кризу «втрати загального словника світових проблем», що може розумітися як така, що відкриває проблеми подвійності стандартів в політичній діяльності як у міжнародній політиці, так і при вирішенні внутрішньополітичних проблем; посилення регіоналізму на тлі проголошеного глобального суспільства; переважання політичної доцільності над загальнолюдськими цінностями. Далі вищезазначений автор продовжує, аналізуючи сучасне американське суспільство, що втрата цієї загальної мови розуміння світових проблем, а також «нашого ставлення один до одного та поточних подій, можуть стати найбільшою загрозою для американського суспільства» (Hanlon, 2018). Беручи за основу цю тезу автора, слід додати, що такі проблеми загалом є загрозою для будь-якої держави. Будучи критиком постмодернізму, Г. Дерлуг'ян (2013) зазначає, що «Префікс “пост-“приєднався до всього. Посткомуністичні режими, економіка постіндустріального постфордизму, постраціоналізм, постструктуралізм, постутопізм, постсекуляризм, постспоживацькі орієнтації провідних верст, постбудь-що» (с. 289). Нажаль, цей префікс «пост-» приєднався й до правди, яка мала б бути основою сучасної для сучасних демократій в умовах поширення інформації та зростання політичної участі. Проте підміна правди «знаками правди» (послугуючись словником Р. Барта та Ж. Бодріяра) є дійсно проблемою постмодерну, про яку писали класичні його теоретики. Правда стає засобом отримання та втримання влади, здобуття перемоги над опонентом, залучення прихильників, тому маніпулювання нею для деяких політиків є невід'ємною частиною їх політичної діяльності. Американська дослідниця М. Какутані, авторка книги «Смерть Правди», досліджуючи правління президента США, Д. Трампа, зазначає, що нині «не існує універсальної правди, лише менші особисті правди» (Kakutani, 2018). Ця ситуація є не особливою лише для американської політичної системи, в тій чи іншій мірі сучасні політичні лідери (в тому числі й українські) вибирають інтерпретацію перед достовірністю. З цього приводу Т. Сьоген (Seguin, 2012) вводить поняття «демократія дефіциту, що означає неможливість більшості мирного населення брати участь у політичному житті інакше як через споживання віртуальних ілюзій». З іншого боку, проблема двоїстості цілей та сучасної політики відкриває питання насилля як інструмент досягнення істини, про що П. Рікер писав у книзі «Історія та істина»: «Несподівано Справедливість, Право, Істина стверджуються за допомогою зброї та шляхом звеличення сумнівних пристрастей; мову та культуру охоплює полум'я патетики; жахлива тотальність готова зустріти небезпеку; навіть Бог залучається в якості засобу: його ім'я вибито на пряжках ременів, до нього звертаються під час присяги та в проповідях військових священників» (Рікер, 2002, с. 262).

Будучи гуманістичним, постмодернізм гостро реагує на таку підміну понять політикою постмодерну навіть заради вищих цілей. Його реакцією на такі маніпуляції є посилення громадянськості та зниження ролі формальних інститутів у регулюванні питань, для яких втручання держави є не обов'язковим, зростання вимоги до прозорості політики та самих політичних інститутів та відповідальності політиків.

Постмодерн як концепція та спосіб мислення проник в основні сфери життєдіяльності людини навіть у психологію та політичну психологію, яка виходячи із посмодерної критики уніфікації, виявляє, за твердженням П. Хольца, можливість досягнення рівності: «Головна функція психології, щонайменше в західній демократії, може бути задля віднайдення нових

форм бачення світу та буття в світі: психологія може надати голос тим, хто найбільше маргіналізований в стандартизованому соцієтальному дискурсі» (Holtz, 2020).

Висновки. Постмодернізм як аналіз сучасної епохи зіткнувся з важкою задачею глибоко зрозуміти сутність трансформації світу та людини. Він може розглядатися як широке соціально-культурне явище, яке вплинуло на літературу, архітектуру, історію, мораль, соціологію, політологію, економіку та саме мислення людини. Маючи за мету «поставити діагноз» сучасності, класичний постмодернізм обґрунтував епоху постмодерну як розрізнену, суперечливу, амбівалентну. Проте, критикуючи, постмодернізм поставив сучасності не лише «діагноз», але й назначив «лікування»: в дотриманні гуманістичних цінностей, зверненні до моралі, неприйнятті будь-якої спроби поставити людину під владу нав'язаної згори ідеї, волі правителя, речі чи місця. Постмодерн – це можливість інтерпретувати факти по-різному, це легітимізоване право бути інакшим. Проте в цьому криється його амбівалентна сутність, що в найкращому сенсі може означати свободу розвитку індивіда та громадянина в демократичному суспільстві, де є повага до різноманіття та різноманіття поваги, а в гіршому – підміна правди знаками правди, навіювання через гру слів, ідей, прагнень. Попри проголошення кінця постмодернізму, появу нових концепцій постпостмодерну, нинішню епоху та політику постмодерну можна називати такими до тих пір, поки нова епоха чітко та ясно не ознаменує закінчення епохи «після». Найбільш точно з приводу постмодерну висловився У. Еко, сказавши, що кожній епісі притаманний свій постмодерн, маючи на увазі, що це період неповернення до старого, точка розламу. І нехай новий «після» стане епохою розквіту держав, порозуміння та справедливості, – за це ратує старий, тертий в численних суперечках постмодернізм.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Дерлугьян, Г. (2013). *Как устроен этот мир. Наброски на макросоциологические темы*. Москва. Изд. Института Гайдара.
2. Затонский, Д. (2000). *Модернизм и постмодернизм: Мысли об извечном коловращении изящных и неизящных искусств*. Харьков: Фолио; Москва: ООО «Издательство АСТ».
3. Рикёр, П. (2002). *История и истина*. Санкт-Петербург: Алетейя.
4. Hanlon, A. (2018, Aug., 31). *Postmodernism didn't cause Trump. It explains it*. The Washington Post. https://www.washingtonpost.com/outlook/postmodernism-didnt-cause-trump-it-explains-him/2018/08/30/0939f7c4-9b12-11e8-843b-36e177f3081c_story.html?fbclid=IwAR2MAWBhzCs1HAobIhCvIsbGdOzJ0FU9oForlszUZUO3CYUTvxEG1DeibRQ
5. Hassan, I. (2015). *Beyond Postmodernism: Toward an Aesthetic of Trust*. An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century. Edited by Rudrum D., Stavris N. Bloomsbury: New York, London, New Delhi, Sydney. <https://www.twirpx.com/file/1964637/grant/>
6. Hutcheon, L. (2015). *Gone Forever, But Here to Stay: The Legacy of the Postmodern*. Supplanting the Postmodern. An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century. Edited by Rudrum D., Stavris N. Bloomsbury: New York, London, New Delhi, Sydney. <https://www.twirpx.com/file/1964637/grant/>
7. Holtz, P. (2020). Does Postmodernism really entail a disregard for the truth? Similarities and differences in Postmodern and critical rationalist conceptualization of truth, progress, and empirical research methods. *Front. Psychol.* 11. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.545959/full>
8. Kakutani, M. (2018, Jul., 14). *The death of truth: how we gave up on facts and ended up with Trump*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/books/2018/jul/14/the-death-of-truth-how-we-gave-up-on-facts-and-ended-up-with-trump>
9. Seguin, T. (2012). *La politique postmoderne: Genealogie du contemporain*. Editions Paris. L'Harmattan. https://play.google.com/books/reader?id=H85eqLQpf3sC&pg=GBS.PA9&hl=en_US

10. Vermeulen, T. & van den Akker, R. (2010). Notes on metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*. Vol. 2. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.3402/jac.v2i0.5677>

REFERENCES:

1. Derlugian, G. (2013). *Kak ustroyen etot mir. Nabroski na makrosotsiologicheskiye temy*. [How this world is done. Outlines on macro-sociological topics]. Moskva. Izd. Instituta Gaydara. [in Russian].
2. Zatonkiy, D. (2000). *Modernizm i postmodernizm: Mysli ob izvechnom kolovrashchenii izyashchnykh i neizyashchnykh iskusstv*. [Modernism and Postmodernism: Thoughts on the Eternal Rotation of Fine and Fine Arts.]. Kharkov: Folio; Moskva: OOO «Izdatelstvo AST». [in Russian].
3. Riker P. (2002). *Istoriya i istina*. [History and truth]. Sankt-Peterburg: Aleteyya. [in Russian].
4. Hanlon, A. (2018, Aug., 31). *Postmodernism didn't cause Trump. It explains it*. The Washington Post. https://www.washingtonpost.com/outlook/postmodernism-didnt-cause-trump-it-explains-him/2018/08/30/0939f7c4-9b12-11e8-843b-36e177f3081c_story.html?fbclid=IwAR2MAWBhzCs1HAoblhCvIsbGdOzJ0FU9oForlszUZUO3CYUTvxEG1DeibRQ
5. Hassan, I. (2015). *Beyond Postmodernism: Toward an Aesthetic of Trust*. An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century. Edited by Rudrum D., Stavris N. Bloomsbury: New York, London, New Delhi, Sydney. <https://www.twirpx.com/file/1964637/grant/>
6. Hutcheon, L. (2015). *Gone Forever, But Here to Stay: The Legacy of the Postmodern*. Supplanting the Postmodern. An Anthology of Writings on the Arts and Culture of the Early 21st Century. Edited by Rudrum D., Stavris N. Bloomsbury: New York, London, New Delhi, Sydney. <https://www.twirpx.com/file/1964637/grant/>
7. Holtz, P. (2020). Does Postmodernism really entail a disregard for the truth? Similarities and differences in Postmodern and critical rationalist conceptualization of truth, progress, and empirical research methods. *Front. Psychol.* 11. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.545959/full>
8. Kakutani, M. (2018, Jul., 14). *The death of truth: how we gave up on facts and ended up with Trump*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/books/2018/jul/14/the-death-of-truth-how-we-gave-up-on-facts-and-ended-up-with-trump>
9. Seguin, T. (2012). *La politique postmoderne: Genealogie du contemporain*. Editions Paris. L'Harmattan. https://play.google.com/books/reader?id=H85eqLQpf3sC&pg=GBS.PA9&hl=en_US
10. Vermeulen, T. & van den Akker, R. (2010). Notes on metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*. Vol. 2. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.3402/jac.v2i0.5677>

Anna Menshenina,
PhD in Political Science,

National Pedagogical Dragomanov University

Postmodern vs. Postpostmodern: the Possibilities of Understanding Political Reality

It was analyzed the political aspects of postmodernism as a modern era, as well as examines the features and conditions of coexistence in the scientific discourse of two successive epochs: postmodern and postpostmodern in the article. The concepts that form the basis of postmodern research of modernity are considered: digimodernism, hypermodernism, altermodernism, metamodernism. It is concluded that the concepts of postmodernism indicate the technologicalization and automation of society in general, but politics as a social phenomenon combines rational and irrational elements and factors, which, in turn, are complex, multifaceted and often contradictory reflection of political reality. The peculiarities of modern politics in the context of postmodern discourse are highlighted, as well as why the current stage can be called «postmodern». It is noted that postmodernism does not contradict other concepts of modernity, but tries to comprehend modernity and political reality from the standpoint of pluralism. At the same time, postmodernism and postmodern politics are viewed from two positions: conceptual-idealistic

and nihilistic. The aim of the article is to identify the main features of modern political reality through the analysis of postmodern and postmodernist concepts. The study was based on an interdisciplinary approach, based on the principles of objectivity and social approach. The research methods were methods of analysis and synthesis, historical and comparative.

Keywords: *postmodernism, postmodern, postmodern politics, postpostmodern, metamodern.*

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2021.30.04>

УДК 371.3+378:321

Опанасюк Валентина Володимирівна,

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри психології, політології та соціокультурних технологій, Сумський державний університет
Opanasiuk.v@gmail.com; ORCID0000-0002-8235-3226

ДЕМОКРАТИЧНА ОСВІТА ЯК ВАЖЛИВА ФУНКЦІЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ (НА ПРИКЛАДІ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ З ДЕМОКРАТІЇ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ)

Українське суспільство орієнтується на європейську інтеграцію, демократичні цінності й традиції, тому формує запити до держави на забезпечення демократичної освіти. З 2018 р. Міжнародна фундація виборчих систем (IFES) розпочала проєкт із впровадження в освітні програми закладів вищої освіти України навчального курсу для активного громадянства «Демократія: від теорії до практики». Досвід викладання цього курсу як інтегрованого обов'язкового курсу з демократії для всіх спеціальностей у Сумському державному університеті може бути корисним для закладів вищої освіти України. Метою статті є створення теоретичної моделі для посилення результативності навчання демократичним цінностям, принципам і механізмам демократичної участі шляхом розширення обсягу знань про функції держави в демократичному суспільстві. Комплекс застосованих методів охоплює аналіз, синтез, узагальнення, порівняння для виявлення точок можливого перетину знань про функції держави зі структурою курсу, що запропонована IFES. Історико-генетичний та структурно-функціональний методи використані для інкорпорування необхідних знань про функції держави у базові структурні блоки курсу. Впровадження інтегрованого навчального курсу з демократії в програми підготовки закладів вищої освіти України розглядається як можливий і необхідний спосіб формування у студентської молоді громадянських компетентностей. Виявлено фактори зовнішнього та внутрішнього впливу на змістовне наповнення курсу з демократії. Ці фактори сприяють перенесенню глобального контексту захисту демократії на структуру курсу, вимагають інтегрованого навчання, впливають на переважання в методиці викладання діяльнісного компонента над когнітивним. Висновки дослідження показують важливість гарантування та забезпечення державою громадянських компетентностей в освітніх програмах закладів вищої освіти, обґрунтовану потребу впровадження в інтегрований курс із демократії моделі розмежування функцій і функціонування держави для навчання відповідальному демократичному громадянству. Основою успішного здійснення державою функцій демократичної освіти має стати поглиблення співробітництва з іншими зацікавленими сторонами освітнього процесу.

Ключові слова: *демократична освіта, громадянська освіта, інтегрований курс з демократії, громадянська компетентність, навички м'якого впливу, держава, функції держави, громадянське суспільство, демократія.*

Вступ. Сучасний світ в умовах інформаційного суспільства та глобалізації виявляє взаємопротилежні тенденції. Світова динаміка демократичних процесів показує схильність до геополітичних коливань. Ця стратегічно важлива нерівноважність пов'язана, зокрема, зі змінами зовнішньополітичного вектора розвитку окремих держав, що визначають свою політику як проєвропейську чи проамериканську. Україна в цих процесах розвивається за